

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Приймальна комісія

ПРОГРАМА
додаткового фахового вступного випробування
для вступників на навчання за освітнім ступенем «доктор філософії»
за спеціальністю 081 «Право»
на основі ступеня магістра (ОКР спеціаліста),
здобутого за неспорідненим напрямом

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Загальні відомості. Прийом аспірантів, які здобули освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліст, магістр за неспорідненим напрямом проводиться за результатами фахових вступних випробувань, які відбуваються у формі співбесіди за нормативною частиною освітньо-професійної програми підготовки спеціаліста, магістра з права.

Мета вступного випробування полягає у з'ясуванні рівня теоретичних знань і практичних умінь та навичок, необхідних для опанування нормативних і варіативних дисциплін за програмою підготовки доктора філософії права.

2. ПЕРЕЛІК ФАХОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, З ЯКИХ ПРОВОДИТЬСЯ ВСТУПНЕ ВИПРОБУВАННЯ

Для вступників на навчання за освітнім ступенем «доктор філософії права» співбесіда проводиться з таких дисциплін:

- Теорія держави і права;
- Конституційне право;
- Адміністративне право;
- Цивільне право;
- Кримінальне право.

**3. ТЕМИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ТА ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ.
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ПО ДИСЦИПЛІНАМ**

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА»

Тема 1. Предмет і методологія теорії держави і права

Поняття науки теорії держави і права. Функції теорії держави і права як наукової теорії. Становлення, розвиток і сучасний стан науки теорії держави і права.

Загальні закономірності виникнення, розвитку і функціонування державно-правових явищ як предмет теорії держави і права. Динаміка предмету теорії держави і права в умовах незалежної України.

Методологічні основи наукового розуміння держави і права. Філософські основи теорії держави і права як загальні методи. Загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, аналогія, моделювання, структурно-функціональний і системний підходи тощо.). Спеціально-наукові методи (конкретно-соціологічний, статистичний, історичний тощо). Спеціально-юридичні способи пізнання державно-правових явищ (порівняльно-правовий метод, історико-правовий метод, формально-юридичний метод тощо).

Співвідношення теорії держави і права з гуманітарними науками, які вивчають державу і право. Теорія держави і права в системі юридичних наук.

Категорії і поняття теорії держави і права, їх значення для підготовки спеціалістів в галузі юриспруденції. Теорія держави і права як навчальна дисципліна, її структура, основні завдання.

Тема 2. Походження держави і права

Загальна характеристика первісного суспільства. Влада і органи управління у первісному суспільстві. Соціальні норми первісного суспільства.

Передумови виникнення держави. Причини і форми виникнення ранньої держави. Загальне і особливе у виникненні держави у різних народів. Обумовленість процесу виникнення ранніх держав певними факторами.

Причини виникнення права. Ознаки, які відрізняють право від соціальних норм первісного суспільства. Способи формування права.

Характеристика теорій походження держави і права: іригаційної, теологічної, патріархальної, договірної, психологічної, органічної, марксистської, насилля тощо. Природноправова теорія, психологічна та марксистська теорія походження держави.

Тема 3. Поняття і ознаки держави

Формування національної держави: основні принципи і етапи. Відмінність від традиційних держав. Поняття сучасної держави та її характеристика. Підходи в розумінні держави.

Територія держави. Складові території держави. Населення і громадянство. Диференціація населення за правовим статусом. Економічна і фінансова системи держави. Командна і ринкова економіка. Способи виникнення, реорганізації і припинення сучасних держав. Динаміка сучасних держав.

Тема 4. Публічна влада

Поняття публічної влади. Державна влада як особливий різновид публічної влади. Форми і способи її здійснення. Співвідношення політичної і державної влади. Суверенітет державної влади. Інституційно-правові прояви суверенітету Української держави. Новий зміст суверенітету держави в сучасних умовах.

Народний суверенітет. Демократія безпосередня і представницька. Легітимність публічної влади: типи легітимності М.Вебера. Механізми легітимації сучасної публічної влади. Легальність публічної влади. Лімітація державної влади, її засоби.

Тема 5. Форми і типи держави

Поняття і елементи форм держави. Співвідношення сутності, змісту і форми держави.

Форми державного правління: поняття і види. Загальна характеристика монархій і республік. Поняття монархії. Абсолютна монархія. Конституційна монархія. Поняття республіки. Президентська республіка. Змішана (напівпрезидентська) республіка. Парламентська республіка. Радянська республіка. Нетипові форми правління. Форма державного правління України та її розвиток у сучасних умовах.

Форми державного устрою: поняття і види. Унітарна держава. Федеративна держава. Конфедерація. Особливості державного устрою в Україні. Правова природа Європейського Союзу (між федерацією і конфедерацією). Державний режим: поняття і основні види. Критерії державного режиму.

Демократичні та антидемократичні режими. Демократичний режим: основні ознаки. Сучасні теорії демократії. Тоталітарний режим: основні ознаки. Сучасні тоталітарні режими. Авторитарний режим. Особливості державного режиму сучасної України.

Поняття типу держави й проблеми класифікації. Фактори, які визначають тип держави. Формацийний підхід: його переваги і слабкі сторони. Особливості держави в межах одного історичного типу. Перехідні типи держав. Наступність у розвитку держави. Цивілізаційний підхід. Співвідношення типу і форми держави. Багатоманітність форм правління в межах одного типу держави. Характеристика окремих типів держав. Світська держава. Теократична держава. Держава апартеїду. Перехідна (постсоціалістична) держава.

Тема 6. Держава в політичній системі суспільства

Політична система суспільства: поняття, структура, методологічні основи аналізу. Критерії відбору елементів політичної системи. Основні суб'єкти політичної системи: держава, політичні партії, рухи, громадські організації і об'єднання тощо. Право та інші соціальні норми як регулятивна основа політичної системи. Види політичних систем. Співвідношення політичної, економічної, соціальної і правової систем у суспільстві.

Держава як суб'єкт політичної системи. Місце і роль держави в політичній системі, її взаємодія з інститутами політичної системи (політичними партіями, громадськими і релігійними організаціями тощо.).

Ознаки держави, які відрізняють її від інших організацій і установ суспільства. Держава і політичні партії: моделі взаємостосунків. Держава і церква. Функції і основні тенденції розвитку політичної системи українського суспільства. Проблеми реформування політичної системи в Україні.

Тема 7. Механізм держави

Поняття механізму держави. Ознаки і структура механізму держави. Його роль у здійсненні функцій і задач держави. Співвідношення механізму держави і її апарату. Структура державного апарату.

Поняття і ознаки державних органів, їх класифікація. Система державних органів і проблема поділу влад (законодавча, виконавча, судова). Особливості судової влади. Поняття і типи державної служби. Види державних службовців.

Система державних органів України. Правоохоронні органи держави (органи, які сприяють правосуддю). Органи держави і органи місцевого самоврядування. Розподіл влади у механізмі Української держави: основні проблеми. Державні установи, підприємства і організації.

Принципи організації і діяльності державного апарату. Вдосконалення механізму сучасної Української держави як умова підвищення ефективності його функціонування.

Тема 8. Функції держави

Функції держави: поняття, значення і об'єктивний характер. Ознаки функцій держави. Співвідношення функцій держави з цілями, задачами і принципами держави. Функції держави і функції окремих її органів. Обумовленість функцій держави їх сутністю і соціальним призначенням. Нормативно-правове вираження функцій держави.

Класифікація функцій держави: постійні та тимчасові, внутрішні та зовнішні, основні та неосновні. Характеристика основних внутрішніх функцій сучасної Української держави. Зовнішні функції Української держави. Забезпечення державою національної безпеки.

Динаміка функцій держави. Зв'язок і взаємодія функцій держави. Функції держави і своєрідність історичного періоду розвитку держави і суспільства. Співвідношення типів і функцій держави. Межі діяльності держави. Функції сучасної держави в умовах глобалізації. Форми і методи здійснення функцій держави: поняття і види.

Тема 9. Права людини і держава

«Людина», «особа», «громадянин»: співвідношення понять. Право і особа. Правовий статус особи: поняття, структура, види, основні критерії.

Основні права і свободи людини і громадянина: поняття і класифікація. «невід'ємність» і «невідчужуваність» прав людини. Поняття «обмежень прав людини». Права людини як діюче право. Покоління прав людини. Юридичні обов'язки особи. Законний інтерес.

Міжнародно-правові стандарти і механізми захисту прав людини. Гарантії прав і свобод особи: поняття і види. Національний механізм захисту прав людини: основні проблеми.

Тема 10. Громадянське суспільство і правова держава

Поняття суспільства і суспільних відносин. Співвідношення суспільства і держави. Громадянське суспільство: поняття, структура, ознаки. Ідея формування громадянського суспільства в Україні: концепція та реальність.

Виникнення ідеї правової держави і сучасне її розуміння. Поняття правової держави (верховенства права). Принципи правової держави та основні її характеристики.

Моделі правової держави. Ліберальна і соціальна правова держава. Демократична правова держава. Незалежність судових органів: основні принципи. Проблеми становлення правової держави в Україні.

Розвиток ідеї соціальної держави. Поняття, цілі і функції соціальної держави. Типи соціальної держави. Поняття «кризи соціальної держави». Проблеми становлення соціальної держави в Україні.

Тема 11. Державно-організоване суспільство в умовах глобалізації: основні проблеми і тенденції розвитку

Поняття глобалізації. Поняття правової глобалізації та її вплив на сучасну державу та міжнародний правопорядок. Нова сутність держави. Нові інструменти легітимації держави. Держава, наднаціональні утворення і економіка в умовах глобалізації. Держава в умовах світової фінансової кризи. Держава в інформаційному суспільстві.

Держава і глобальні екологічні проблеми. Держава у протистоянні тероризму. «Держави, які викликають тривогу» (State of concern).

Тема 12. Правова реформа та її особливості в Україні

Поняття правової реформи. Ознаки правової реформи. Співвідношення правової політики і правової реформи. Напрями правової реформи. Конституційна реформа. Адміністративна реформа. Судова реформа. Суб'єкт і об'єкт правової реформи. Особливості правової реформи в Україні.

Тема 13. Право: поняття, сутність, принципи і функції

Плюралізм у визначенні поняття права. Поняття і визначення права. Методологічні підходи до аналізу природи права. Сутність права. Право в об'єктивному і суб'єктивному розумінні.

Ознаки права. Нормативність, загальнообов'язковість, формальна визначеність, системність права. Юридичні колізії та інші правові деструкції. Співвідношення права і закону. Поняття і критерії «правового закону».

Основні концепції праворозуміння: природно-правова, позитивістська, психологічна, соціологічна. Радянське праворозуміння. Поняття принципів права. Види принципів права: загальноправові, міжгалузеві, галузеві. Справедливість, рівність і свобода як головні принципи права. Соціальне призначення права. Функції права: поняття і види. Загальносоціальні та спеціальноюридичні функції права.

Тема 14. Право в системі соціального регулювання

Система регулювання в суспільстві: індивідуальний і нормативний рівень. Індивідуальне регулювання. Соціальні і технічні норми, їх поняття, особливості і взаємозв'язок. Техніко-юридичні норми. Їх роль і місце в правовому регулюванні.

Поняття моралі. Співвідношення права і моралі: єдність, відмінність, взаємодія. Протиріччя між правом і мораллю і шляхи їх подолання. Роль права в розвитку і зміцненні моральних основ суспільства. Значення моралі у підвищенні правової культури і формуванні поваги до права. Право і релігійні норми. Право і звичаї. Право і корпоративні норми.

Тема 15. Правотворчість і форми (джерела) права

Поняття правотворчої діяльності. Правоутворення і правотворчість: поняття і співвідношення. Зміст, цілі і суб'єкти правотворчості. Види і принципи правотворчості. Правотворчість органів державної влади і місцевого самоврядування. Безпосередня правотворчість народу. Відомча, делегована, санкціонована, локальна правотворчість.

Правотворчість і законотворчість. Поняття і основні стадії законотворчого процесу. Законодавча ініціатива, розгляд законопроекту в парламенті, прийняття і опублікування закону. Проблеми оптимізації правотворчої діяльності в Україні.

Поняття форми (джерела) права. Співвідношення понять «форма» і «джерело» права. Класифікація джерел права: нормативний акт, правовий звичай, юридичний прецедент, нормативний договір.

Основні форми права в Україні. Закони України. Нормативні акти України, які мають силу законів. Правова природа актів Президента України і актів Кабінету Міністрів України. Акти міністерств і відомств. Акти органів місцевого самоврядування. Локальні правові акти.

Міжнародний договір як джерело права в Україні. Судова практика як джерело права в Україні: проблемні питання. Судова практика Європейського Суду з прав людини. Правові позиції Конституційного суду України.

Тема 16. Правова система: національний і наднаціональним виміри

Правова система суспільства: поняття і структура. Підходи до визначення сутності і структури національної правової системи. Відмінність поняття правової системи від понять «правове життя» і «правова реальність».

Критерії класифікації національних правових систем. Характеристика основних правових сімей народів світу (типів правових систем). Романо-германська правова система: генезис і загальна характеристика. Право Європейського Союзу. Поняття і джерела європейського права. Англосаксонська правова система: генезис і особливості. Американське право.

Традиційні і релігійні правової системи. Мусульманське право. Соціалістична правова система. Національна правова система України: основні характеристики і тенденції її розвитку. Співвідношення національної правової системи України з наднаціональним і міжнародним правом.

Тема 17. Система права і система законодавства

Поняття системи права, її відмінність від правової системи. Предмет і метод правового регулювання як підстави виокремлення галузей в системі права. Основні елементи системи права. Поняття галузі права. Загальна характеристика галузей права. Галузі права в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. Інститут права: поняття і види. Міжгалузевий і галузевий інститут права.

Приватне і публічне право. Матеріальне і процесуальне право. Юридична процедура. Еволюція системи права України в період її незалежності. Поняття системи законодавства. Система права і система законодавства, їх співвідношення і взаємозв'язок. Характеристика сучасного стану українського законодавства. Галузі законодавства в Україні.

Вертикальна структура законодавства в Україні. Поняття «ієрархії нормативних актів» в Україні. Систематизація нормативних актів: поняття, принципи, види. Інкорпорація, консолідація, кодифікація. Систематизація українського законодавства. Основні етапи і стан кодифікації в Україні. Юридична техніка: поняття і роль. Засоби, правила і прийоми як елементи юридичної техніки. Мова і стиль закону.

Тема 18. Норма права

Поняття норми права. Ознаки правової норми, які відрізняють її від інших різновидів соціальних норм та індивідуальних правових приписів. Загальнообов'язковість, формальна визначеність, зв'язок із державою.

Логічна структура норми права. Проблема елементного складу структури правової норми (два, три і чотири елементи). Загальна характеристика гіпотези, диспозиції, санкції. Чинність правової норми в часі, просторі і за колом осіб. Норми права і статті нормативного акту: їх співвідношення. Способи викладення правових норм в статтях нормативних актів. Види правових норм. Підстави, за якими норми права поділяються на види. Спеціалізовані норми права.

Тема 19. Правові відносини

Поняття правовідносин. Правовідносини як особливий різновид суспільних відносин. Ознаки і види правових відносин. Передумови виникнення правовідносин. Поняття складу правовідносин: суб'єкт, об'єкт, суб'єктивні права і юридичні обов'язки.

Суб'єкти права: поняття і види. Правосуб'єктність. Правоздатність і дієздатність. Обмеження дієздатності. Індивідуальні і колективні суб'єкти. Фізичні і юридичні особи. Держава як суб'єкт права. Об'єкти правовідносин: поняття і види. Особливості основних об'єктів у різноманітних видах правовідносин.

Фактичний і юридичний зміст правовідносин. Поняття, структура і види суб'єктивних прав і обов'язків. Юридичні факти: поняття і класифікація. Юридичний факт як підстава виникнення, зміни і припинення правовідносин. Прості і складні юридичні факти. Фактичний склад. Презумпції в праві. Юридичні фікції.

Тема 20. Механізм правового регулювання

Правові засоби: поняття, ознаки, види. Правове регулювання і правовий вплив (інформаційно-психологічний, виховний, соціальний).

Правовий вплив і правове регулювання: співвідношення понять. Поняття механізму правового регулювання. Стадії і структура механізму правового регулювання. Роль норм права, юридичних фактів і правозастосування, правовідносин, актів реалізації прав і обов'язків та охоронного правозастосовного акту (факультативного елементу) у процесі правового регулювання.

Методи, способи, типи правового регулювання. Правові режими. Правові стимули і обмеження в механізмі правового регулювання: поняття, ознаки, види. Правові пільги: поняття, ознаки, функції, види. Правові пільги і обмеження в Україні.

Ефективність правового регулювання, її критерії та фактори забезпечення. Способи підвищення ефективності правового регулювання в сучасній Україні.

Тема 21. Реалізація, застосування і тлумачення права

Поняття реалізації права. Характерні риси форм і способів реалізації права. Дотримання, виконання і використання як безпосередні форми реалізації права.

Застосування правових норм як особлива форма реалізації права. Необхідність правозастосування. Стадії процесу застосування норм права. Аналіз фактичних обставин справи (докази і правила доказування, правові презумпції). Правова кваліфікація (обрання норми права, її перевірка та «прив'язка» до життєвого випадку). Прийняття рішення компетентним органом влади.

Акти застосування права: поняття, особливості, види. Відмінність правозастосовних актів від нормативних. Ефективність правозастосовного акту. Механізм правозастосування. Поняття «прогалин у законодавстві» і способи їх усунення. Застосування права в разі «прогалин у законодавстві». Аналогія закону і аналогія права. Правила застосування права «за аналогією».

Тлумачення права: поняття і потреба для практики. Роз'яснення та з'ясування змісту правових норм. Суб'єкти тлумачення: державні і недержавні органи, посадові особи і громадяни. Види тлумачення за суб'єктами. Офіційне і неофіційне тлумачення. Доктринальне тлумачення. Різновиди офіційного тлумачення. Нормативне і казуальне, легальне і авторське тлумачення.

Способи (прийоми) тлумачення - з'ясування права: філологічне (граматичне), логічне, систематичне, історико-політичне, телеологічне (цільове), спеціально-юридичне. Тлумачення права за обсягом: буквальне (адекватне), розширене і обмежене.

Основоположні принципи тлумачення права (Lex specialis derogat generali, Lex superior derogat legi inferior, Lex posterior derogat lex prior). Акти тлумачення норм права: поняття, особливості, види. Юридична природа і значення актів офіційного тлумачення (інтерпретаційних актів). Офіційне тлумачення Конституції і законів в Україні. Правові позиції Конституційного Суду України. Основи правової аргументації. Правова аргументація і тлумачення права.

Тема 22. Правосвідомість і правова культура

Правосвідомість: поняття, основні підходи. Місце і роль правосвідомості в системі форм суспільної свідомості. Структура правосвідомості. Правова психологія і правова ідеологія. Види та рівні правосвідомості: індивідуальна, групова, масова, повсякденна, професійна, наукова. Функції правосвідомості в правотворчому і правореалізаційному процесах.

Правова культура: поняття, ознаки і функції. Структура правової культури суспільства і окремої особи. Рівень розвитку правосвідомості суспільства: основні показники. Правовий нігілізм і правовий ідеалізм. Поняття, форми і методи правого виховання.

Тема 23. Законність (правомірність) і правопорядок

Законність (правомірність): поняття, основні принципи законності. Нормативні і соціальні основи законності. Закони і законність. Права людини і законність. Законність і доцільність. Законність і культура.

Поняття законності (легальності) і правомірності: спільні і відмінні ознаки. Режим правомірності в сучасному суспільстві. Гарантії законності (правомірності): поняття і види. Загальні і спеціально-юридичні міри. Засоби, які забезпечують здійснення прав і свобод людини і громадянина.

Правопорядок: поняття, цінність і об'єктивна необхідність у сучасному суспільстві. Національний, наднаціональний і міжнародний порядок: взаємопроникнення і взаємозалежність. Співвідношення законності (правомірності), порядку і демократії.

Тема 24. Правомірна поведінка, правопорушення, юридична відповідальність

Правова поведінка: поняття. Поняття правомірної поведінки. Структура правомірної поведінки: суб'єкти, об'єкти, об'єктивна і суб'єктивна сторони. Види правомірної поведінки.

Правопорушення: поняття і основні ознаки (протиправність, винність, суспільна шкідливість чи небезпечність, караність діяння). Об'єктивно неправомірна поведінка. Склад правопорушення: поняття і прояви в різних видах правопорушення.

Суб'єкт правопорушення: поняття і ознаки. Загальні і спеціальні ознаки суб'єкта правопорушення. Об'єкт правопорушення. Людина, її права і свободи як об'єкт правопорушення.

Суб'єктивна сторона правопорушення (вина, її форми, мотив, мета, емоційний стан). Об'єктивна сторона правопорушення (діяння, його наслідки, причинно-наслідковий зв'язок між діянням і наслідками, час, місце, спосіб вчинення діяння). Види правопорушень. Злочини і проступки. Критерії розподілу правопорушень за видами. Соціальне підґрунтя і причини правопорушень. Превенція протиправної поведінки.

Юридична відповідальність: поняття, ознаки, види. Відповідальність за національним і міжнародним правом. Підстави юридичної відповідальності. Мета, функції і принципи юридичної відповідальності. Обставини, які виключають протиправність діянь і юридичну відповідальність.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРА

1. Антологія української юридичної думки: В 10 т. Т. 1. Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права / Упоряд.: В.Д. Бабкін, І.Б. Усенко, Н.М. Пархоменко; за заг. ред. Ю.С. Шемшученко. – К.: Вид. дім "Юрид. книга", 2002. – 568 с.
2. Ведерніков Ю.А., Папірна А.В. Теорія держави і права. – К.: Знання, 2008. – 333 с.
3. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / За ред. В.В. Копейчикова – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.
4. Загальна теорія держави і права: Підруч. / За ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – 584 с.
5. Карпунов В.М. Теорія держави та права. – Луганськ: Луган. акад. внутр. справ, 2005. – 208 с.
6. Кельман М.С., Мурашин О.Г., Хома Н.М. Загальна теорія держави і права. – Л.: Новий Світ-2000, 2007. – 584 с.
7. Котюк В.О. Загальна теорія держави і права. – К.: Атіка, 2005. – 592 с.
8. Лемак В. В. Загальна теорія держави і права. — Ужгород: ПП "Медіум", 2003. – 251с.
9. Лисенков С.Л. Загальна теорія держави і права. – К.: Юрисконсульт, 2006. – 355 с.
10. Луць Л.А. Загальна теорія держави та права. – К.: Атіка, 2007. – 412 с.
11. Оборотов Ю.М., Крестовська Н.М., Крижанівський А.Ф. Теорія держави і права: Державний іспит. – Х.: Одиссей, 2007. – 256 с.
12. Пендюра М.М. Теорія держави і права. – К.: Текст, 2008. – 192 с.
13. Правова система України: історія, стан та перспективи. У 5 т. Т.1. Методологічні та історичні проблеми формування та розвитку правової системи України / За заг. ред. М. В. Цвіка, О.В. Петришина. – Х.: Право, 2008. – 728 с.

14. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. – Л.: Край, 2008. – 224 с.
15. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підруч. – Х.: Еспада, 2006. – 776 с.
16. Теорія держави і права. Академічний курс: Підруч. / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО»

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. Цивільне право як галузь права

Місце цивільного права в системі галузей права. Поняття цивільного права як приватного права та як галузі права. Новації цивільного права України. Предмет цивільно-правового регулювання: особисті немайнові та майнові відносини. Метод цивільно-правового регулювання. Функції сучасного цивільного права.

Принципи цивільного права: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини, неприпустимість позбавлення права власності, свобода договору, свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом, судовий захист цивільного права та інтересу, справедливість, добросовісність та розумність.

Джерела цивільного права та їх види. Конституція України — Основний Закон. Цивільний кодекс України. Конституційні і звичайні закони. Акти Президента України. Акти Кабінету Міністрів України. Акти інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим. Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Чинні нормативно-правові акти колишнього СРСР та Української РСР. Рішення Конституційного Суду України. Акти органів місцевого самоврядування. Примірні статuti кооперативних і громадських організацій, затверджені органами державної влади. Звичаї ділового обороту. Локальні (корпоративні) нормативні акти, прийняті органами управління юридичних осіб, які регулюють їх діяльність. Аналогія закону та аналогія права. Роль судової практики в удосконаленні, тлумаченні та застосуванні цивільного законодавства.

Система цивільного права. Поняття і структура цивільного законодавства. Співвідношення цивільного права і цивільного законодавства. Структура Цивільного кодексу України: книга 1 "Загальні положення", книга 2 "Особисті немайнові права фізичної особи", книга 3 "Право власності та інші речові права", книга 4 "Право інтелектуальної власності", книга 5 "Зобов'язальне право" та книга 6 "Спадкове право". Дія цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.

Тема 2. Цивільне законодавство

Поняття та структура цивільного законодавства. Характеристика дії цивільного законодавства в часі, просторі і за колом осіб. Застосування цивільного законодавства за аналогією. Значення судової практики.

Тема 3. Цивільне право як наука і навчальна дисципліна

Поняття та предмет науки цивільного права. Методи дослідження науки цивільного права. Система науки цивільного права. Наука цивільного права та інші юридичні науки. Цивільне право як навчальна дисципліна.

Тема 4. Цивільні правовідносини

Поняття та особливості цивільних правовідносин. Елементи цивільних правовідносин: суб'єкти, об'єкти та зміст (фактичний та юридичний). Поняття суб'єктивного права та суб'єктивного обов'язку. Класифікація цивільних правовідносин. Аналіз підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Поняття юридичних фактів. Види юридичних фактів.

Тема 5. Підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин

Поняття підстави виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Поняття юридичного факту. Класифікація юридичних фактів.

Тема 6. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права

Поняття, ознаки та обсяг правоздатності фізичної особи. Виникнення та припинення правоздатності фізичної особи. Правоздатність іноземців та осіб без громадянства. Запобігання обмеженню можливості фізичної особи мати цивільні права та обов'язки. Ім'я та місце проживання фізичної особи. Акти цивільного стану. Поняття та зміст цивільної дієздатності фізичної особи. Зміст дієздатності фізичних осіб. Види цивільної дієздатності фізичних осіб. Обмеження дієздатності фізичної особи: підстави, порядок та правові наслідки. Визнання фізичної особи недієздатною: підстави, порядок та правові наслідки. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою: підстави, порядок та правові наслідки. Оголошення фізичної особи померлою: підстави, порядок та правові наслідки. Правові наслідки появи фізичної особи, яка була оголошена померлою. Правова характеристика фізичної особи-підприємця.

Тема 7. Опіка та піклування.

Поняття та підстави встановлення опіки та піклування над неповнолітніми, обмежено дієздатними та недієздатними. Призначення опікунів та піклувальників. Виникнення та припинення опіки і піклування. Юридичні наслідки припинення опіки та піклування. Особи, хто може бути опікуном та піклувальником. Звільнення опікунів і піклувальників від їх обов'язків.

Тема 8. Юридичні особи як суб'єкти цивільного права

Поняття та ознаки юридичної особи. Сутність юридичної особи. Організаційно-правові форми юридичних осіб. Правоздатність юридичної особи та її зміст. Майнові права та обов'язки юридичних осіб. Особисті немайнові права та обов'язки юридичних осіб. Найменування юридичної особи (комерційне (фірмове) найменування). Місцезнаходження юридичної особи. Право юридичної особи на недоторканність ділової репутації та її судовий захист. Засоби індивідуалізації юридичної особи. Державна реєстрація юридичної особи. Установчі документи юридичної особи. Органи юридичної особи. Способи створення юридичних осіб: розпорядчий, нормативно-явочний, дозвільний і договірний. Філії та представництва юридичної особи. Припинення юридичних осіб. Форми

припинення юридичних осіб: реорганізація та ліквідація. Види реорганізації: злиття, поділ, приєднання, перетворення. Виділ юридичної особи. Добровільний та примусовий порядок ліквідації юридичної особи. Задоволення вимог кредиторів. Види юридичних осіб.

Тема 9. Держава Україна, Автономна Республіка Крим і територіальні громади як суб'єкти цивільного права

Особливості цивільної правосуб'єктності держави. Спеціальна правоздатність держави. Участь держави в цивільних правовідносинах. Правосуб'єктність Автономної Республіки Крим як суб'єкта цивільного права. Участь Автономної Республіки Крим в цивільних правовідносинах. Правосуб'єктність територіальних громад як суб'єктів цивільного права. Участь територіальних громад у цивільних правовідносинах.

Тема 10. Об'єкти цивільних прав

Поняття і види об'єктів цивільних прав. Оборотоzdатність об'єктів цивільних прав. Речі як об'єкти цивільних прав. Поняття речей. Класифікація речей та її правове значення. Тварини як особливий об'єкт цивільних прав. Майно як особливий об'єкт цивільних прав. Підприємство як єдиний майновий комплекс. Гроші та валютні цінності як об'єкти цивільних прав. Цінні папери як об'єкти цивільних прав. Групи та види цінних паперів. Передання прав за цінними паперами. Результати робіт та послуги як об'єкти цивільних прав. Результати інтелектуальної, творчої діяльності як об'єкти цивільних прав. Інформація як об'єкт цивільних прав. Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних прав.

Тема 11. Особисті немайнові права та їх цивільно-правове регулювання

Поняття та ознаки особистих немайнових прав. Види особистих немайнових прав. Зміст особистого немайнового права. Здійснення особистих немайнових прав. Забезпечення особистих немайнових прав. Обмеження особистих немайнових прав. Захист особистого немайнового права. Поновлення порушеного особистого немайнового права. Спростування недостовірної інформації. Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права. Правові наслідки невиконання рішення суду про захист особистого немайнового права. Право фізичної особи, особисте немайнове право якої порушено, на відшкодування шкоди.

Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Право на життя. Право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю. Право на охорону здоров'я. Право на медичну допомогу. Право на інформацію про стан свого здоров'я. Право на таємницю про стан здоров'я. Права фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я. Право на свободу. Право на особисту недоторканність. Право на донорство. Право на сім'ю. Право на опіку або піклування. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Право на ім'я. Право на зміну імені. Право на використання імені. Право на повагу до гідності та честі. Право на повагу до людини, яка померла. Право на недоторканність ділової репутації. Право на індивідуальність. Право на особисте життя та його таємницю. Право на інформацію. Право на особисті папери. Розпоряджання особистими паперами. Право на

ознайомлення з особистими паперами, які передані до фонду бібліотек або архівів. Право на таємницю кореспонденції.

Захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомок. Охорона інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах. Право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Право на місце проживання. Право на недоторканність житла. Право на вибір роду занять. Право на свободу пересування. Право на свободу об'єднання. Право на мирні зібрання.

Тема 12. Загальні положення про здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків

Здійснення цивільних прав. Межі здійснення цивільних прав. Виконання цивільних обов'язків. Способи захисту цивільних прав та інтересів: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна право відношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Судовий захист цивільного права чи інтересу в інший спосіб, який встановлюється договором або законом. Самозахист цивільних прав. Засоби оперативної дії. Засоби захисту цивільних прав та інтересів, що здійснюються компетентними державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими уповноваженими органами та особами.

Тема 13. Правочини

Поняття та ознаки правочинів. Воля і волевиявлення як суть правочину. Види правочинів. Умови чинності правочину. Презумпція правомірності правочину. Форма правочину. Способи волевиявлення. Усна форма правочину. Письмова форма правочину: проста та нотаріальне посвідчення. Укладення правочину шляхом мовчання. Державна реєстрація правочину. Місце вчинення правочину. Строки у правочині. Правочини, щодо яких правові наслідки пов'язуються з настанням певної обставини. Тлумачення змісту правочину. Відмова від правочину. Правові наслідки недодержання сторонами при вчиненні правочину вимог закону. Недійсність правочину. Види недійсних правочинів. Фіктивні та удавані правочини. Нікчемні та оспорювані правочини. Правові наслідки недійсності правочину (окремих його частин).

Тема 14. Строки та терміни. Позовна давність

Поняття і значення строків та термінів в цивільному праві. Роль і місце строків та термінів у цивільних правовідносинах. Визначення строку та терміну. Початок перебігу строку. Закінчення строку. Порядок вчинення дій в останній день строку. Види цивільно-правових строків. Визначення строку вказівкою на подію, яка неминуче повинна настати. Визначення строку моментом вимоги кредитора. Строки здійснення цивільних прав та виконання обов'язків. Строки існування цивільних прав та присікальні (преклюзивні) строки. Строки захисту цивільних прав: гарантійні строки, строки оперативного захисту, претензійні строки, строки позовної давності, процесуальні строки.

Поняття позовної давності. Загальна позовна давність. Спеціальна позовна давність. Зміст тривалості позовної давності. Обчислення позовної давності.

Початок перебігу позовної давності. Позовна давність у разі заміни сторін у зобов'язанні. Зупинення перебігу позовної давності. Переривання перебігу позовної давності. Закінчення строку позовної давності. Правові наслідки пропуску строку позовної давності. Застосування позовної давності до додаткових вимог. Наслідки спливу позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Тема 15. Представництво

Поняття та підстави представництва. Правочини, які може вчиняти представник. Правові наслідки вчинення правочину представником. Передоручення. Вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Представництво за законом. Комерційне представництво. Представництво за довіреністю. Форма довіреності. Довіреність юридичної особи. Строк довіреності. Припинення представництва за довіреністю. Скасування довіреності. Відмова представника від вчинення дій, які були визначені довіреністю. Випадки недопущення представництва.

Тема 16. Загальні положення права власності

Поняття та зміст права власності. Правомочності володіння, користування, розпорядження власником своїм майном. Право власності в об'єктивному розумінні. Право власності в суб'єктивному розумінні. Абсолютний характер права власності. Історичні типи права власності.

Здійснення права власності. Непорушність права власності. Тягар утримання майна. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна. Право власності українського народу. Право приватної власності. Суб'єкти права приватної власності. Право державної власності. Суб'єкти права державної власності. Право комунальної власності. Суб'єкти права комунальної власності. Право власності на землю (земельну ділянку). Суб'єкти права власності на землю (земельну ділянку). Право власності на житло. Суб'єкти права власності на житло.

Тема 17. Набуття та припинення права власності

Підстави набуття права власності. Набуття права власності юридичною особою публічного права. Набуття добросовісним набувачем права власності на майно, відчужене особою, яка не мала на це права. Набуття права власності на новостворене майно. Набуття права власності на перероблену річ. Привласнення загальнодоступних дарів природи. Момент набуття права власності за договором. Набуття права власності на безгосподарну річ. Набуття права власності на рухому річ, від якої власник відмовився. Знахідка. Набуття права власності на знахідку. Право особи, яка знайшла загублену річ, на винагороду та відшкодування витрат, пов'язаних із знахідкою. Бездоглядна домашня тварина. Набуття права власності на бездоглядну домашню тварину. Відшкодування витрат на утримання бездоглядної домашньої тварини та виплата винагороди. Набуття права власності на скарб. Набувальна давність. Набуття права власності у разі приватизації державного майна та майна, що є у комунальній власності. Підстави припинення права власності: відчуження власником свого майна; відмова власника від права власності; припинення права власності

на майно, яке за законом не може належати цій особі; знищення майна; викуп пам'яток історії та культури; викуп земельної ділянки у зв'язку із суспільною необхідністю; викуп нерухомого майна у зв'язку з метою суспільної необхідності земельної ділянки, на якій воно розміщене; звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; реквізиція; конфіскація; припинення юридичної особи чи смерті власника. Інші підстави припинення права власності.

Тема 18. Право приватної власності фізичної особи

Загальні положення. Поняття права приватної власності в об'єктивному та суб'єктивному значенні. Об'єкти права приватної власності. Сутність права приватної власності та її ознаки. Умови виникнення, набуття і припинення права приватної власності громадян. Виникнення у громадян права власності на доходи від участі в суспільному виробництві, від індивідуальної праці та підприємницької діяльності. Виникнення у громадян права власності за договорами та іншими правочинами, права приватної власності внаслідок успадкування майна. Здійснення громадянами права приватної власності. Права власника та його правомочності щодо володіння, користування та розпорядження майном.

Тема 19. Право приватної власності юридичної особи

Загальні положення. Поняття та види власності юридичних осіб. Закономірності, що характеризують право власності юридичних осіб. Право власності на землю юридичних осіб. Право власності кооперативів. Їх паї та порядок внесення пайових внесків членами виробничого кооперативу. Правовий статус, права та обов'язки членів кооперативу. Пайовий і неподільний фонд, страховий та інші фонди. Об'єкти права власності споживчої кооперації. Правомочності власника щодо майна, яке належить споживчим товариствам, сільськогосподарським кооперативам. Право власності господарських товариств. Суб'єкти господарських товариств. Способи формування майна господарських товариств. Поняття статутного капіталу, його функції. Види фондів. Право власності господарських об'єднань. Суб'єкти та об'єкти права власності господарських об'єднань. Власність громадських об'єднань громадян. Поняття, суб'єкти та об'єкти громадських організацій. Політичні партії. Профспілки. Творчі спілки. Благодійні організації.

Тема 20. Право державної та комунальної власності

Загальні положення. Суб'єкти, об'єкти права власності. Об'єкти, що мають загальнодержавне значення. Підстави виникнення права державної та комунальної власності. Конфіскація майна. Реквізиція. Скарб. Цивільно-правовий статус і правовий режим майна державних та комунальних підприємств і установ. Безоплатна передача з державної у комунальну власність.

Тема 21. Право спільної власності

Поняття і види права спільної власності. Поняття права спільної часткової власності. Суб'єкти права спільної часткової власності. Визначення часток у праві спільної часткової власності. Здійснення права спільної часткової власності. Плоди, продукція та доходи від використання майна, що є у спільній частковій власності. Утримання майна, що є у спільній частковій власності.

Право співвласника розпорядитися своєю часткою у праві спільної часткової власності. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності.

Припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників. Звернення стягнення на частку у майні, що є у спільній частковій власності. Поділ майна, що є спільній частковій власності. Поняття права спільної сумісної власності. Суб'єкти права спільної сумісної власності.

Здійснення права спільної сумісної власності. Виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності. Звернення стягнення на частку майна, що у спільній сумісній власності. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності.

Тема 22. Речові права на чуже майно

Види речових прав на чуже майно. Захист речових прав на чуже майно. Суб'єкти права володіння чужим майном. Підстави виникнення права володіння. Підстави припинення права володіння. Обов'язки недобросовісного володільця. Умови неможливості витребування майна з незаконного володіння іншої особи.

Поняття користування чужим майном. Поняття сервітуту. Встановлення сервітуту. Зміст сервітуту. Підстави припинення сервітуту. Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Договір про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб: строк дії, зміст. Підстави припинення права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої для забудови. Права та обов'язки землекористувача. Припинення права користування земельною ділянкою для забудови. Правові наслідки припинення права користування земельною ділянкою.

Тема 23. Захист права власності

Засади захисту права власності. Право власника на вимогу майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов). Предмет віндикаційного позову. Право власника на вимогу майна від добросовісного набувача. Права та обов'язки добросовісного набувача. Витребування грошей та цінних паперів.

Захист права власника від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов). Визнання права власності. Визнання незаконним правового акта, що порушує право власності. Інші способи захисту права власності.

Тема 24. Право інтелектуальної власності: загальні положення

Поняття права інтелектуальної власності. Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності. Об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності. Підстави виникнення (набуття) права інтелектуальної власності. Види особистих немайнових прав і майнових прав інтелектуальної власності. Строк чинності прав інтелектуальної власності.

Використання об'єкта права інтелектуальної власності. Передання майнових прав інтелектуальної власності. Здійснення права інтелектуальної власності, яке належить кільком особам. Права інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору та за замовленням. Наслідки порушення права інтелектуальної власності. Захист права інтелектуальної власності судом.

Поняття і джерела авторського права. Об'єкти авторського права. Твори, які не є об'єктами авторського права. Суб'єкти авторського права. Майнові права інтелектуальної власності на твір. Ознаки твору. Використання твору. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір. Правові наслідки закінчення строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір. Поняття суміжних прав. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав. Виникнення суміжних прав. Поняття та джерела права промислової власності. Об'єкти промислової власності. Придатність винаходу, корисної моделі та промислового зразка для набуття права інтелектуальної власності на них. Засвідчення набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Умови та порядок видачі патенту. Строк дії патенту. Суб'єкти права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель і промисловий зразок. Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок.

Поняття та правова охорона комерційного найменування. Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування. Припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування.

Поняття торговельної марки. Суб'єкти права інтелектуальної власності на торговельну марку.

Тема 25. Зобов'язання. Загальні положення

Поняття та склад зобов'язання. Зобов'язальне правовідношення. Особливий правовий зв'язок між суб'єктами. Підстави виникнення зобов'язань. Множинність осіб у цивільному праві. Об'єкти зобов'язального правовідношення. Система цивільних зобов'язань. Групи окремих видів зобов'язань. Поняття та принципи, суб'єкти виконання зобов'язань. Місце, строк та спосіб виконання зобов'язань. Особливості виконання часткового та солідарного зобов'язання.

Тема 26. Забезпечення виконання зобов'язань

Загальна характеристика способів забезпечення виконання зобов'язань. Суб'єкти виконання. Окремі способи забезпечення виконання зобов'язань. Неустойка. Порука. Гарантія. Завдаток. Застава. Поняття, предмет застави. Види застави. Договір застави, його зміст і форма. Момент виникнення права застави та ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження предмета застави. Користування та розпорядження предметом застави. Наступна застава. Дострокове виконання зобов'язання, забезпеченого заставою. Звернення стягнення та реалізація предмета застави. Припинення права застави. При тримання. Зміст та співвідношення понять „неустойка”, „штраф”, „пеня”. Застава як спосіб забезпечення виконання зобов'язань. Іпотека. Притримання. Заміна кредитора та боржника. Місце виконання зобов'язання. Строк, спосіб та предмет виконання. Припинення та способи припинення зобов'язань. Окремі способи припинення зобов'язань.

Тема 27. Цивільно-правова відповідальність

Поняття та значення цивільно-правової відповідальності. Види цивільно-правової відповідальності. Договірна та позадоговірна відповідальність. Повна, часткова, солідарна та субсидіарна відповідальність. Підстави цивільно-правової відповідальності. Протиправна поведінка. Шкода. Прострочення боржника. Поняття збитків. Причинний зв'язок між протиправною поведінкою і шкодою. Вина особи, яка заподіяла шкоду. Відповідальність без вини. Поняття випадку (казусу). Поняття непереборної сили (форс-мажорні обставини).

Тема 28. Договір в цивільному праві

Поняття, значення та функції договору в цивільному праві. Види договорів. Односторонні та багатосторонні. Відплатні та безоплатні. Реальні та консенсуальні. Основні та додаткові. Основні та попередні. Договори укладені на користь контрагентів і третій осіб. Договори речові та зобов'язальні. Публічний договір. Договір приєднання. Свобода договору в цивільному праві. Види договорів. Зміст і тлумачення договору. Істотні умови договору. Укладення, зміна і розірвання договору. Загальна характеристика особливостей концесійних договорів, угод про розподіл продукції, договорів лізингу, франчайзингу та консалтингу.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема 1. Договір купівлі-продажу

Поняття і значення договору купівлі продажу. Сторони договору. Істотні мови договору купівлі-продажу: предмет договору; ціна. Форма договору купівлі-продажу. Права і обов'язки сторін за договором купівлі продажу. Розірвання, зміна договору купівлі продажу, визнання його недійсним.

Тема 2. Договір роздрібною купівлі-продажу

Поняття та загальна характеристика договору роздрібною купівлі-продажу. Особливості прав та обов'язків сторін за договором роздрібною купівлі-продажу. Наслідки невиконання продавцем покладених на нього обов'язків. Характеристика окремих різновидів договору роздрібною купівлі-продажу.

Тема 3. Характеристика окремих видів договору купівлі-продажу

Договір поставки (поняття, зміст, порядок укладення та розірвання). Договір контрактації сільськогосподарської продукції (поняття, зміст, порядок укладення та розірвання). Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу (поняття, зміст, порядок укладення та розірвання).

Тема 4. Договір міни

Поняття та загальна характеристика договору міни. Права та обов'язки сторін за договором міни. Розірвання, зміна договору міни, визнання його недійсним. Зовнішньоекономічний бартер.

Тема 5. Договір дарування

Поняття та загальна характеристика договору дарування. Права та обов'язки сторін за договором дарування. Розірвання договору дарування. Договір про пожертву.

Тема 6. Договір ренти

Поняття та загальна характеристика договору ренти. Відмінність договору ренти від інших договорів. Права та обов'язки сторін за договором ренти. Припинення договору ренти.

Тема 7. Договір довічного утримання (догляду)

Поняття та загальна характеристика договору довічного утримання (догляду). Основні права та обов'язки сторін за договором довічного утримання (догляду). Припинення договору довічного утримання (догляду).

Тема 8. Загальні положення про договір найму (оренди)

Поняття та загальна характеристика договору найму (оренди). Права і обов'язки сторін за договором найму (оренди). Відповідальність сторін за договором найму (оренди). Припинення договору найму (оренди).

Тема 9. Окремі види договорів найму (оренди)

Договір прокату. Договір найму (оренди) земельної ділянки. Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди. Договір найму (оренди) транспортного засобу.

Тема 10. Договір лізингу

Поняття та види лізингу. Загальна характеристика договору лізингу. Права та обов'язки сторін за договором лізингу. Розірвання, зміна договору лізингу, визнання його недійсним.

Тема 11. Договір найму (оренди) житла

Поняття та загальна характеристика договору найму (оренди) житла. Права та обов'язки сторін за договором найму (оренди) житла. Припинення договору найму (оренди) житла, його правові наслідки. Договір найму соціального житла.

Тема 12. Договір позички

Поняття та характеристика договору позички. Права та обов'язки сторін за договором позички. Розірвання та припинення договору позички.

Тема 13. Загальні положення про договір підряду

Поняття та загальна характеристика договору підряду. Відмінність договору підряду від інших договорів. Права та обов'язки сторін договору підряду. Відповідальність підрядника за порушення умов договору підряду.

Тема 14. Договір побутового підряду

Поняття та загальна характеристика договору побутового підряду. Особливості прав та обов'язків сторін за договором побутового підряду.

Тема 15. Договір будівельного підряду.

Поняття договору будівельного підряду. Особливості договору будівельного підряду. Кошторис. Особливості прав та обов'язків сторін за договором будівельного підряду. Відповідальність сторін за договором будівельного підряду.

Тема 16. Договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт, виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.

Поняття договору підряду на проведення проектних та пошукових робіт. Особливості обов'язків сторін договору підряду на проведення проектних і пошукових робіт та відповідальності підрядника. Поняття договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт.

Тема 17. Загальні положення про послуги

Поняття договору про надання послуг. Права та обов'язки сторін договору про надання послуг. Відповідальність сторін за порушення договору про надання послуг.

Тема 18. Перевезення

Поняття, види, юридична природа договорів перевезення та їх правове регулювання. Сторони в договорі. Загальні та спеціальні вимоги до перевізника (ліцензування та сертифікації перевезень). Порядок укладення та оформлення договору перевезення різними видами транспорту. Права і обов'язки сторін за договором перевезення. Виконання договору перевезення. Відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору. Особливості відповідальності перевізника. Претензії і позови з перевезень.

Тема 19. Перевезення пасажирів, багажу та пошти.

Загальна характеристика договору на перевезення пасажирів, багажу та пошти. Особливості перевезення транспортом загального користування. Сторони договору перевезення пасажирів, багажу та пошти. Гарантії захисту прав пасажирів як споживачів. Порядок укладення та оформлення договору перевезення пасажирів, багажу та пошти. Права та обов'язки сторін за договором. Виконання умов договору та відповідальність за невиконання чи неналежне виконання умов договору перевезення пасажирів, багажу та пошти.

Тема 20. Загальні положення про зберігання. Спеціальні види зберігання

Загальна характеристика договору зберігання. Підстави виникнення обов'язку по зберіганню майна. Сторони договору. Статус професійного охоронця. Порядок укладення та форма договору зберігання. Істотні умови договору. Зміст договору зберігання. Виконання договору зберігання. Відповідальність сторін за договором зберігання. Особливості відповідальності охоронця за безоплатним договором. Відповідальність професійного охоронця. Характеристика окремих різновидів зберігання.

Тема 21. Договір страхування

Страхування. Основні страхові поняття. Форми і види страхування. Поняття та загальна характеристика договору страхування. Права та обов'язки сторін договору страхування. Припинення договору страхування. Недійсність договору страхування.

Тема 22. Договір доручення та договір комісії

Поняття та загальна характеристика договору доручення. Права та обов'язки сторін договору доручення. Припинення договору доручення. Поняття та загальна характеристика договору комісії. Права та обов'язки сторін договору комісії.

Тема 23. Управління майном

Правове регулювання та сфера застосування договорів управління майном. Суб'єкти управління майном. Істотні умови управління майном. Форма та зміст договору управління майном. Припинення договору управління майном. Відповідальність управителя майна. Особливості управління цінними паперами.

Тема 24. Позика

Договір позики: загальна характеристика та сфера застосування. Сторони договору позики. Порядок укладення та форма договору позики. Зміст договору позики. Виконання договору позики. Позикові операції ломбардів.

Тема 25. Договори у сфері банківської діяльності

Поняття договорів про надання банківських послуг та їх класифікація. Кредитний договір. Договір банківського вкладу. Договір банківського рахунка. Підстави списання коштів з рахунка. Умови дотримання банківської таємниці. Договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги).

Тема 26. Розрахункові відносини.

Загальні положення про розрахунки. Готівкові і безготівкові розрахунки. Види безготівкових розрахунків: розрахунки платіжними дорученнями; розрахунки платіжними вимогами-дорученнями; розрахунки чеками; розрахунки акредитивами; розрахунки векселями; розрахунки платіжними вимогами; розрахунки інкасовими дорученнями.

Тема 27. Договори на створення і використання об'єктів інтелектуальної власності

Поняття творчої діяльності та інтелектуальної власності і їх правове регулювання. Ліцензійні договори на використання об'єктів інтелектуальної власності. Поняття та загальна характеристика ліцензійного договору. Типові ліцензійні договори на використання творів науки, літератури і мистецтва. Авторські договори. Договори на створення і використання результатів науково-технічної діяльності.

Тема 28. Договір комерційної концесії.

Поняття договору комерційної концесії. Права та обов'язки сторін за договором комерційної концесії.

Тема 29. Спільна діяльність

Характеристика договору про спільну діяльність. Договір простого товариства. Правовий режим майна, внесеного учасниками. Ведення спільних справ учасників. Права та обов'язки учасників. Відповідальність учасників за спільними зобов'язаннями. Підстави, порядок та правові наслідки припинення договору простого товариства.

Тема 30. Недоговірні зобов'язання

Публічна обіцянка винагороди. Зобов'язання, які виникають із публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу. Публічна обіцянка нагороди за результатами конкурсу. Вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення. Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави

Тема 31. Поняття зобов'язань з відшкодування шкоди.

Деліктна відповідальність. Загальні підстави виникнення зобов'язань з відшкодування шкоди. Шкода. Протиправність. Причинний зв'язок між протиправною поведінкою особи і шкодою. Вина. Відшкодування моральної шкоди.

Тема 32. Окремі види деліктних зобов'язань

Відповідальність фізичної чи юридичної особи за шкоду, завдану їхнім працівником чи іншою особою. Особливості відшкодування шкоди, завданої органом державної влади, органом влади АРК або органом місцевого самоврядування чи їх посадовими особами. Відповідальність за шкоду, завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів дізнання, досудового слідства, прокуратури або суду. Особливості відшкодування майнової шкоди фізичній особі, яка потерпіла від злочину. Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки. Відповідальність за шкоду, спільно заподіяну кількома особами. Регресні зобов'язання. Особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

Тема 33. Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю

Суб'єкти зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Умови відповідальності за шкоду, завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю. Способи та порядок відшкодування шкоди. Відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого. Підстави та порядок зменшення чи збільшення розміру відшкодування шкоди.

Тема 34. Загальні положення про спадкування. Спадкування за заповітом. Спадкування за законом

Поняття спадкування. Спадкування як універсальне правонаступництво. Спадкодавці та спадкоємці. Усунення від права на спадкування. Час, місце відкриття спадщини. Склад спадщини. Спадкування за заповітом. Спадкування за законом. Черговість спадкування. Спадкування за правом представлення. Спадкування усиновленими та усиновлювачами.

Тема 35. Здійснення права на спадкування. Виконання заповіту. Оформлення спадщини. Спадковий договір.

Прийняття спадщини. Порядок та строки прийняття спадщини. Відмова від прийняття спадщини. Відумерлість спадщини. Охорона спадщини. Вимоги кредиторів спадкодавця до спадкоємців. Оформлення права на спадщину. Спадковий договір. Особливості спадкового договору за участю подружжя.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРА

1. Науково–практичний коментар Цивільного кодексу України // за ред. проф. Коссака В.М., Київ, 2004.
2. Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є. О. Харитонова, О. М. Калітенко. — Одеса: Юридична література, 2004. — 1112 с.
3. Цивільне право України. Навч. посібник/ За ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. – К., 2004. – 598 с.
4. Цивільне право України Підручник: У 2 кн. / О.В. Дзера (керівник авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. — К.: Юрінком Інтер, 2002. Кн. 2. — 640 с.

5. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник: У 2-х томах/ За заг. ред. Я. М. Шевченко. – Т. 1. Загальна частина. Т. 2. Особлива частина – К.: Видавничий дім Ін Юре, 2006. – 520с.
6. Цивільне право : підручник : у 2 т. / за ред. проф. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - 2-ге вид., переробл. та допов. - Х. : Право, 2014. - Т. 2 / [Л. М. Баранова та ін.]. - 2014. - 815 с.
7. Цивільне право України: Навч. посіб. / За ред. Р.О. Стефанчука. – К.: Наук, думка, Прецедент, 2004. – С. 385–387.
8. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: підручник / С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик, О.Г. Братель, Т.Д. Гурська, Н.В. Демиденко. – 2-ге вид., доповн. – К.: КНТ, 2008. – 497 с
9. Цивільне право: підручник: у 2 т. Т. 2 / Л. М. Баранова, Т. І. Бегова, А. Г. Бірюкова, В. І. Борисова, М. В. Домашенко, І. В. Жилінкова, Р. М. Замуравкіна, В. М. Ігнатенко, С. В. Казанцев, Н. В. Коробцова; Ред.: В. І Борисова; І. В Спасибо–Фатєєва; В. Л Яроцький; Нац. ун–т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х.: Право, 2011. – 815 с
10. Цивільний кодекс України: наук.–практ. комент. / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова, Ю.Л. Бошицький, Р.О. Стефанчук, О.С. Адамова, Н.Ю. Голубєва, А.І. Дрішлюк, В.М. Зубар, О.О. Кулініч, Т.Є. Харитонова. – 3-те вид., переробл. та доповн. – К.: Прав. єдність, 2010. – 749 с.
11. Цивільне право України: Загальна частина: Підручник. Затверджено МОН України / За ред. В. Г. Фазикоша. – К.: Знання, 2010. – 631 с.
12. Цивільне право України: Особлива частина: Підручник. Затверджено МОН України / За ред. В. Г. Фазикоша. – К.: Знання, 2013. – 751 с.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО»

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

ТЕМА 1. ЗАКОН ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Поняття кримінального закону, його значення та основні риси. Кримінальний закон єдине джерело кримінального права. Види кримінального закону. Завдання кримінального права щодо охорони правопорядку в країні від злочинних посягань. Етапи створення та розвитку кримінального законодавства України. Структура кримінального закону. Диспозиція, санкція, їх види.

ТЕМА 2. МЕЖІ ЧИННОСТІ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Принцип чинності кримінального закону в просторі. Чинність кримінального закону щодо діянь вчинених на території України. Чинність кримінального закону щодо злочинів вчинених за межами території України. Принципи чинності кримінального закону в часі. Зворотна сила кримінального закону.

ТЕМА 3. ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ

Соціальна природа злочину. Поняття та ознаки злочину. Відмінність злочинів від інших правопорушень. Класифікація злочинів.

ТЕМА 4. ПОНЯТТЯ ТА ПІДСТАВИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Положення кримінального права про кримінальну відповідальність. Поняття кримінальної відповідальності. Підстава кримінальної відповідальності. Виникнення, форми реалізації та припинення кримінальної відповідальності.

ТЕМА 5. СКЛАД ЗЛОЧИНУ

Поняття складу злочину. Структура та зміст складу злочину. Співвідношення злочину та складу злочину. Види складів злочину. Простий і складний склад злочинів. Матеріальний та формальний склад злочинів. Поняття кваліфікації злочинів.

ТЕМА 6. ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ

Поняття об'єкту злочину. Види об'єктів злочину. Загальний об'єкт злочину. Родовий об'єкт злочину та його значення для побудови системи Особливої частини Кримінального кодексу України. Поняття безпосереднього об'єкта злочину. Поняття предмету злочину і його значення для кваліфікації злочинів. Відмінність предмета злочину від об'єкта злочину та від знарядь і засобів вчинення злочину.

ТЕМА 7. ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ

Поняття і значення об'єктивної сторони складу злочину. Ознаки об'єктивної сторони складу злочину. Поняття дії та бездіяльності в кримінальному праві. Суспільно небезпечні наслідки. Причинний зв'язок та його значення. Теорії причинного зв'язку. Триваючі, продовжувані і складні злочини. Спосіб, місце, час, знаряддя, засоби і обстановка вчинення злочину. Ситуація вчинення злочину.

ТЕМА 8. СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ

Поняття суб'єкта злочину. Ознаки суб'єкта злочину. Осудність як умова кримінальної відповідальності. Поняття неосудності. Обмежена осудність. Вік як ознака суб'єкта злочину. Поняття та види спеціального суб'єкта злочину.

ТЕМА 9. СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНУ

Поняття суб'єктивної сторони злочину. Ознаки суб'єктивної сторони злочину. Поняття вини. Форми вини. Умисел та його види. Необережність та її види. Складна вина. Випадок та його характеристика. Мотив і мета злочину.

ТЕМА 10. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ОБСТАВИН, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ

Поняття необхідної оборони та її значення. Поняття перевищення меж необхідної оборони. Поняття і умови правомірності дій по затриманню злочинця. Поняття крайньої необхідності. Поняття ризику та умови визнання його виправданим. Поняття виконання наказу або розпорядження, умови його правомірності. Фізичний або психічний примус.

ТЕМА 11. ПОНЯТТЯ СТАДІЙ УМИСНОГО ЗЛОЧИНУ ТА ЇХ ВИДИ

Поняття закінченого злочину. Наука кримінального права про усічений склад злочину. Поняття готування до злочину. Поняття замаху на злочин та його види. Підстави та межі кримінальної відповідальності за готування та замах. Добровільна відмова від доведення злочину до кінця.

ТЕМА 12. СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ

Поняття співучасті у злочині. Об'єктивні та суб'єктивні ознаки співучасті. Форми співучасті. Види співучасників. Підстави та межі кримінальної відповідальності співучасників. Співучасть у злочині з спеціальним суб'єктом злочину. Екссес виконавця. Добровільна відмова при співучасті.

ТЕМА 13. ПОНЯТТЯ МНОЖИННОСТІ ЗЛОЧИНІВ

Поняття множинності злочинів, її соціальна та юридична характеристика. Види множинності злочинів. Поняття сукупності злочинів, повторності злочинів та рецидиву злочинів. Умови, порядок та правові наслідки визнання особи особливо небезпечним рецидивістом.

ТЕМА 14. ПОНЯТТЯ ТА МЕТА ПОКАРАННЯ

Поняття та ознаки покарання. Суть і мета покарання. Проблема підвищення ефективності покарань в сучасних умовах.

ТЕМА 15. СИСТЕМА І ВИДИ ПОКАРАНЬ

Поняття системи покарань та її ознаки. Система покарань згідно діючого КК України. Основні та додаткові покарання, їх характеристика.

ТЕМА 16. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ

Звільнення від покарання та його відбування. Звільнення від відбування покарання з випробуванням. Обов'язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням. Правові наслідки звільнення від відбування покарання з випробуванням. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Звільнення від покарання за хворобою. Амністія.

ТЕМА 17. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Поняття, види та підстави звільнення від кримінальної відповідальності. Звільнення від кримінальної відповідальності за дійовим каяттям. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

ТЕМА 18. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Обмеження, що встановлені законом при призначенні покарань та застосуванні інших заходів кримінально-правового впливу щодо неповнолітніх. Види покарань, що застосовуються до неповнолітніх. Особливості призначення неповнолітнім покарань у вигляді позбавлення волі. Підстави і порядок звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання.

ТЕМА 19. ПРИМУСОВІ ЗАХОДИ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Поняття примусових заходів медичного характеру та мета їх застосування. Підстави та порядок застосування примусових заходів медичного характеру до психічно хворих.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема 1. Поняття Особливої частини кримінального права, її система і значення. Наукові основи кваліфікації злочинів

Поняття, система і значення Особливої частини кримінального права України. Види норм Особливої частини. Поняття та правові основи кваліфікації злочинів. Конкуренція норм Особливої частини. Правила кваліфікації.

Тема 2. Злочини проти основ національної безпеки України

Поняття і види злочинів проти основ національної безпеки України. Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади. Посягання на територіальну цілісність і недоторканість України. Державна зрада. Посягання на державного чи громадського діяча. Диверсія. Шпигунство.

Тема 3. Злочини проти життя особи

Злочини проти життя, їх загальна характеристика та види. Поняття вбивства і його види. Умисне вбивство при обтяжуючих обставинах. Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Вбивство з необережності.

Тема 4. Злочини проти здоров'я особи

Злочини проти здоров'я, їх загальна характеристика і види. Поняття і види тілесних ушкоджень. Умисне тяжке тілесне ушкодження. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження. Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження. Умисне легке тілесне ушкодження.

Тема 5. Злочини проти волі, честі та гідності особи

Поняття злочинів проти волі, честі та гідності. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Захоплення заручників. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини.

Тема 6. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи

Статеві злочини, їх загальна характеристика, види. Зґвалтування. Задоволення статевої пристрасті неприродним способом. Примушування до вступу в статевий зв'язок.

Тема 7. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина

Поняття злочинів проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина. Перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача. Порушення таємниці голосування. Порушення недоторканності житла. Грубе порушення законодавства про працю. Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат.

Тема 8. Злочини проти власності.

Поняття і види злочинів проти власності. Крадіжка. Грабіж. Розбій. Вимагання. Шахрайство. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.

Тема 9. Злочини у сфері господарської діяльності

Поняття і види злочинів у сфері господарської діяльності. Контрабанда. Фіктивне підприємництво. Протидія законній господарській діяльності. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

Тема 10. Злочини проти довкілля

Поняття і види злочинів проти довкілля. Порушення правил екологічної безпеки. Забруднення атмосферного повітря. Забруднення моря. Незаконна порубка лісу. Незаконне полювання.

Тема 11. Злочини проти громадської безпеки

Поняття і види злочинів проти громадської безпеки. Створення злочинної організації. Бандитизм. Терористичний акт. Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Тема 12. Злочини проти безпеки виробництва

Поняття і види злочинів проти безпеки виробництва. Порушення вимог законодавства про охорону праці. Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки.

Тема 13. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Поняття та система транспортних злочинів. Пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. Випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення правил їх експлуатації. Незаконне заволодіння транспортним засобом.

Тема 14. Злочини проти громадського порядку та моральності

Загальна характеристика і види злочинів проти громадського порядку та моральності. Масові заворушення. Хуліганство. Наруга над могилою. Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів. Створення або утримання місць розпусти і звідництва. Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність.

Тема 15. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення

Поняття і види злочинів проти здоров'я населення. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, фальсифікованих лікарських засобів. Злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів та інших предметів, небезпечних для здоров'я населення з метою збуту та без мети збуту. Посів або вирощування снотворного маку чи конопель. Незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів.

Тема 16. Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації

Розголошення державної таємниці. Втрата документів, що містять державну таємницю. Передача або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка знаходиться у володінні держави.

Тема 17. Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян

Поняття, загальна характеристика і види злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві. Примушування виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань. Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів.

Тема 18. Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку

Поняття злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку.

Тема 19. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг

Поняття та види злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг. Поняття службової особи. Зловживання владою або службовим становищем. Перевищення влади або службових повноважень. Службова недбалість. Одержання хабара. Пропозиція або давання хабара.

Тема 20. Злочини проти правосуддя

Поняття, загальна характеристика і види злочинів проти правосуддя. Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Порушення права на захист. Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови. Втручання у діяльність судових органів. Розголошення даних досудового слідства або дізнання. Приховування злочину.

Тема 21. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)

Поняття, загальна характеристика і види військових злочинів. Непокора. Невиконання наказу. Ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом.

Тема 22. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

Поняття і види злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Пропаганда війни. Екоцид. Геноцид. Піратство. Найманство.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальне право України: Особл. ч.: Підручник / За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.: Юрінком Інтер; Х.: Право, 2010 – 496 с.
2. Кримінальне право України: Заг. частина / За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.: Юрінком Інтер; Х.: Право, 2010 – 496 с.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. За ред. С.С. Яценка. – К.: А.С.К., 2009 – 986 с.
4. Джужа О., Василевич В., Кирилюк А. Щодо механізму злочинної поведінки // Право України. – 2005. № 6. С. 66-71.
5. Савченко А.В. Мотиви і мотивація злочину. Монографія. – К.: Атіка, 2002. – 144 с.

6. Склярів С.В. Вина и мотивы преступного поведения. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юрид. центр Пресс», 2004. – 326 с.
7. Кримінальне право України: Особл. ч.: Підручник / За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.: Юрінком Інтер; Х.: Право, 2009. – 496 с.
8. Кримінальне право України: Заг. ч. / За ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К.: Прав. джерела, 2009. – 397 с.
9. Кримінальне право України: Заг. ч.: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. Бажанова М.І., Сташиса В.В., Тація В.Я. – К.-Х.: Юрінком, 2009. – 416 с.
10. Кримінальне право України: Заг. ч.: Підручник / За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 480 с.
11. Кримінальне право України: Особл. ч.: Підручник / За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К.: Юрид. думка, 2004. – 656 с.
12. Лащук Е.В. Предмет злочину в кримінальному праві України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2005. – 20 с.
13. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2003. – 1056 с.
14. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. / За ред. В.Т. Маляренка, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 2-ге вид. – Х.: Одиссей, 2004. – 1152 с.
15. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. За ред. С.С. Яценка. – 4-те вид. – К.: А.С.К., 2009. – 986 с.
16. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: Особл. ч. / За ред. МО. Потебенька, В.Г. Гончаренка. – К.: Форум, 2001. – 388 с.
17. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін.; За ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. — 3-є вид., перероб. та доп. — К.: Юрид. думка, 2004. — 352 с.
18. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — 2-е вид., перероб. і доп. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 480 с.
19. Кримінальне право України: Загальна частина. Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.;Х.: Юрінком Інтер; Право, 2001. — 416 с.
20. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін.; Відп. ред. Я. Ю. Кондратьєв; Наук. ред. В. А. Клименко та М. І. Мельник. — К.: Правові джерела, 2002. — 432 с.
21. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. Т. Маляренка, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — 2-е вид., перероб. та доп. — Х.: ТОВ «Одіссей», 2004. — 1152 с.
22. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студентів юрид. вищ. навч. закладів і ф-тів / П. С. Матишевський. — К.: А. С. К., 2001. — 347 с.

23. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Особлива частина: Коментар до законодавства / Під заг. ред. М. О. Потебенько, В. Г. Гончаренка. — К.: ФОРУМ, 2001. — 942 с.
24. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. — 3-є вид., перероб. та доп. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — К.: Атіка, 2003. — 1056 с.
25. Кримінальне право України: Практикум: Навч. посібник / Андрушко П.П., Шапченко С.Д. та ін.; За ред. С.С. Яценка. — 2-е вид., перероб. і допов. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — 592 с.
26. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М.І. Хавронюка. — К.: Атіка, 2005. — 1064 с.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ»

Тема 1. Поняття, предмет і метод конституційного права України. Історія конституції в Україні

Зародження конституційно традиції в Україні. Розвиток сучасного конституціоналізму в Україні. Предмет і метод конституційного права. Конституційне право як основоположна галузь права.

Тема 2. Теорія конституції

Основні теорії сучасного конституціоналізму. Конституція реальна, номінальна, символічна. Конституція формальна і матеріальна. Конституція матеріальна і процесуальна. Зміст і структура конституції. Мова і стиль конституції.

Тема 3. Джерела конституційного права України

Поняття джерела конституційного права України. Юридична сила конституції та її горизонтальний ефект. Судове прецедентне право (конституційна юриспруденція, усталена судова практика). Міжнародні договори України, *jus cogens* і загальні принципи міжнародного права. Закон і делеговане законодавство. Конституційні звичаї і традиції (*committee rules, courtesy rules*). Конституційна доктрина. Акти органів виконавчої влади (Президента, Кабінету Міністрів, публічної адміністрації).

Тема 4. Механізм дії Конституції України

Дія конституції у соціальному середовищі: внутрішній і міжнародний аспекти. Установча влада і прийняття конституції. Реалізація конституції: макро- і мікрорівень. Інтерпретація конституції. Правовий захист Конституції України.

Тема 5. Засади конституційного порядку України

Основоположні конституційні цінності та їх ієрархія. Основні принципи конституційної системи. Поняття конституційного континуїтету і дисконтинуїтету. Правонаступність у конституційному праві. Дія конституції у часі, просторі та за колом осіб. Структура конституційного порядку України.

Тема 6. Права людини і основоположні свободи

Основні концепції прав людини. Покоління прав людини. Поняття сутності змісту основоположного права: поняття втручання, позитивних і негативних обов'язків держави.

Структура прав людини: носії, адресати, предмет. Позитивні і негативні права людини і основоположні свободи. Гарантії прав людини і основоположних свобод.

Тема 7. Політична система і політичні партії

Поняття та структура політичної системи суспільства. Концепція militant democracy та конституційний порядок. Поняття та ознаки політичної партії. Організаційна структура політичних партій. Функції і завдання політичних партій.

Тема 8. Засади демократії

Національний суверенітет і демократія. Народне представництво і природа представницького мандату. Основні інститути безпосередньої демократії. Виборче право. Референдум.

Тема 9. Організація публічної влади

Сучасні форми публічної влади. Держава як представник інтересів народу. Державний суверенітет. Територіальна цілісність. Поділ влади і теорія компенсації повноважень. Субсидіарність. Когерентність.

Тема 10. Законодавча влада

Парламент і парламентаризм: концепції і основні тенденції. Парламентська автономія. Структура і організація Верховної Ради. Комітети та Апарат Верховної Ради. Фракції парламенту.

Тема 11. Виконавча влада

Поняття і зміст виконавчої влади у європейській конституційній традиції. Концепція Президента як органу політичного арбітражу і народного представництва. Кабінет Міністрів – вищий орган виконавчої влади. Публічна адміністрація: центральні органи виконавчої влади і місцеві державні адміністрації. Незалежні агентства і дорадчі органи. Публічна служба і гарантії незалежності та безсторонності чиновників і службовців.

Тема 12. Судова влада

Поняття і зміст судової влади і правосуддя. Основні принципи організації і діяльності судової влади. Правовий статус Конституційного Суду України. Судова система України.

Тема 13. Територіальна організація публічної влади

Територіальний статус України. Конституційний статус Автономної Республіки Крим. Місцеве самоврядування.

Тема 14. Конституційне право і міжнародне право

Дихотомія дуалізму-монізму та верховенство конституції. Концепція Solange і допустимі межі самообмеження суверенітету держави. Конституційні засади входження України в транс-, супранациональні і міжнародні об'єднання. Конституція України і Асоціація Україна – ЄС. Конституція України і Євразійський Союз. Конституція України і Співдружність Незалежних Держав.

Тема 15. Верховенство права і належна правова процедура

Формальні і матеріальні концепції верховенства права. Гарантії доступу до незалежного і безстороннього суду. Правова визначеність і обґрунтовані очікування. Принцип довіри і право бути вислуханим. Принцип пропорційності і трискладовий тест. Основні процесуальні гарантії: правило Міранди, зворотна сила закону, non bis in idem, res judicata.

Тема 16. Установчий процес

Основні принципи. Установчий процес і конституційні цінності. Стадії установчого процесу. Судовий конституційний контроль.

Тема 17. Виборчий процес

Європейські стандарти виборчого процесу. Стадії виборчого процесу. Особливості референдумного процесу.

Тема 18. Парламентське процедурне право

Суб'єкти законодавчої ініціативи та розробка законопроектів. Стадії законодавчого процесу. Парламентська автономія і розробка внутрішньо організаційних актів парламенту. Інвеститура уряду. Інтерпеляція і запити до уряду і міністрів. Вотум довіри і конструктивний вотум. Слідчі комісії парламенту.

Тема 19. Регламентарні процедури

Основні принципи. Особливості президентської правотворчості. Особливості правотворчості уряду.

Тема 20. Проведення у Конституційному Суді України

Поняття і принципи конституційного судочинства. Стадії конституційного судочинства. Основні категорії справ у Конституційному Суді України.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект): Монографія. - Х., 2004. - 192 с.
2. Байрачна Л.К., Журавський В.С., Колісник В.П. Конституційне право України: Підруч. / За ред.: Ю.М. Тодика, В.С. Журавський. - К.: Ін Юре, 2002. — 542 с.
3. Годованець В. Ф. Конституційне право України : [навч. посіб.] / Годованець В. Ф. — К. : ИМАУП, 2005. — 360 с.
4. Годованець, В. Ф., Головін, А. С. Конституційне право України: навч. посіб. / В. Ф. Годованець, А. С. Головін. — К. : ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011. — 384 с. — Бібліогр.: 365-381 с.
5. Довбиш В. А. Основи конституційного права України : [навч. посіб. для студ. всіх спец.] / за ред. В. А. Довбиш, І. Д. Похило. — Вінниця : ВДГУ, 2001. — 124 с.
6. Журавський В.С., Ярмиш О.Н., Серьогін В.О. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - К.: 1н Юре, 2003. – 672с.
7. Кислий П. Становлення парламентаризму в Україні: на тлі світового досвіду: монографія / П. Кислий, Ч. Вайз. – К.: Абрис, 2000. – 416 с.
8. Козлова Е.И., Кутафин О.Е. Конституционное право России: Учебник, - 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Проспект Велби, 2007. — 608 с.
9. Колодій А.М., Олійник Л.І. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком- Інтер, 2007. - 504 с.
10. Конституційне право України : підручник [під.ред проф. Бисаги Ю.М.] – Ужгород. – 2013. – 288 с.
11. Конституційне право України: навч. посіб. / В. Ф. Годованець, А. С. Головін. — К. : ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011. — 384 с. — Бібліогр.: 365-381 с.
12. Конституційне право України: Підручник / За ред.. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. К.: 1н Юре. 2002. - 544 с.
13. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. - Вид. 4-те, виправл. та доповн. -К.: Атіка, 2007. - 568 с.
14. Куйбіда В. С. Генеза територіальної організації України: конституційно-правові аспекти : [монографія] / В. С. Куйбіда, І. Я. Заяць. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2010. – 480 с.
15. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування: Монографія. — К.: МАУП, 2004. — 432с.
16. Мелашенко В. Основи конституційного права України : [підруч.] / Мелашенко В. — К. : Вентурі, 1999. — 240 с.

17. Муніципальне право України [Текст] : навч. посіб. / [Ю.М.Бисага, О.Я.Рогач, А.В.Бачинська]. – 2-ге вид., переробл. та допов. – Ужгород : Ліра, 2008. - 440с.
18. Основи конституційного права України: Підручник. Видання друге, доповнене / За ред. В.В. Копейчикова — К.: Юрінком Інтер, 1998. — 288с.
19. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. - К.: Наукова думка, Прецедент, 2010. - 432 с.
20. Погорілко Віктор Федорович, Федоренко Владислав Леонідович. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник для студ. вищих навч. закл.: У 2 т. / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького / Віктор Федорович Погорілко (ред.) — К. : ТОВ "Вид-во "Юридична думка", 2006. — 544с.
21. Тодика Ю.М. Конституція України: проблеми теорії і практики: Монографія. - Х.: Факт, 2000. - 608 с.
22. Чушенко В. І. Заяць І. Я. Конституційне право України: Підруч. — К: Видавничий Дім "ій Юре", 2007. — 488 с.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО»

Тема 1. Предмет адміністративного права.

Суспільні відносини, що регулюються адміністративним правом. Зовнішні та внутрішньоапаратні відносини. Роль та місце адміністративного права в побудові правової держави. Проблеми вдосконалення адміністративно-правового регулювання суспільних відносин: підвищення ролі законів, ліквідація прогалин, співвідношення норм законів та інших правових норм тощо.

Тема 2. Метод адміністративного права.

Метод адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. Мета адміністративно-правового регулювання. Метод припису, заборони, дозволення.

Тема 3. Система адміністративного права.

Система адміністративного права. Основні елементи загальної частини. Основні елементи особливої частини.

Тема 4. Джерела норм адміністративного права.

Поняття та види джерел адміністративного права. Адміністративне право та адміністративне законодавство. Підвищення ролі закону в регулюванні організації та діяльності органів виконавчої влади та статусу громадян.

Тема 5. Структура адміністративного правовідношення.

Суб'єкт адміністративних правовідносин, об'єкт адміністративних правовідносин, зміст адміністративних правовідносин. Роль юридичних фактів у виникненні, зміні та припиненні адміністративних правовідносин. Види юридичних фактів.

Тема 6. Адміністративно-правовий статус громадян.

Громадяни як суб'єкти адміністративного права. Права та обов'язки громадянина за адміністративним правом.

Юридичні гарантії суб'єктивних прав громадян. Право громадянина на захист. Право на необхідну оборону. Роль скарг у забезпеченні законності в діяльності виконавчої влади. Проведення по загальним адміністративним скаргам. Позовна заява відповідно до Кодексу адміністративного судочинства.

Тема 7. Об'єднання громадян як суб'єкти адміністративного права.

Поняття об'єднання громадян. Види об'єднань громадян (політичні партії та громадські організації). Статус об'єднань громадян відповідно до території поширення діяльності. Створення та припинення діяльності об'єднань громадян. Права та обов'язки об'єднань громадян.

Тема 8. Звернення громадян: поняття, види, вимоги до них.

Поняття звернення громадян. Види звернень громадян. Заява. Скарга. Клопотання. Порядок подання звернення громадян. Вимоги до звернень громадян.

Тема 9. Порядок розгляду заяв і скарг громадян.

Загальний порядок розгляду звернень громадян. Спеціальний порядок розгляду звернень громадян у окремих випадках. Строки розгляду. Форма відповіді.

Тема 10. Заборона відмови в прийнятті та розгляді звернення.

Вимоги до звернення громадян. Порядок подання звернення. Підвідомчість звернення. Повторне звернення громадян з питань, що вже розглядалися.

Тема 11. Орган виконавчої влади: поняття та ознаки.

Поняття органу виконавчої влади. Зміст адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади. Компетенція органу. Дискреційні повноваження. Делегування повноважень.

Тема 12. Види органів виконавчої (адміністративної) влади.

Види та система органів виконавчої влади в Україні. Президент України та виконавча влада.

Кабінет Міністрів України, порядок формування, склад, основні повноваження. Форми діяльності. Види актів, що приймаються Урядом. Міністерства, їх види та правовий статус. Система міністерства. Правова основа діяльності.

Державні комітети, служби тощо, їх правовий статус. Система держкомітету, її ланки. Правова основа діяльності. Особливості правового статусу. Місцеві органи виконавчої влади.

Тема 13. Поняття, ознаки та принципи державної служби.

Поняття та види служби і службовців. Поняття та принципи державної служби. Правове регулювання державної служби. Управління державною службою.

Тема 14. Адміністративний примус. Специфічні ознаки адміністративного примусу.

Види примусу за адміністративним правом, поняття та мета адміністративно-правового примусу. Підстави та види адміністративно-правового примусу. Попереджувальні заходи та примус. Адміністративно-відновлюючі заходи примусу.

Тема 15. Заходи адміністративного припинення.

Заходи адміністративного припинення. Їх значення та види. Підстави та принципи застосування.

Адміністративний нагляд органів внутрішніх справ за особами, звільненими з місць позбавлення волі. Примусове лікування як захід адміністративного примусу та його види. Вилучення майна, що незаконно зберігається, перевозиться чи використовується. Спеціальні заходи припинення. Застосування вогнепальної зброї. Адміністративне затримання. Превентивне та процесуальне затримання. Інші процесуальні заходи припинення.

Нормативна основа і фактична підстава застосування примусових заходів до організацій органами виконавчої влади. Особливості застосування примусових заходів до організацій. Види заходів адміністративно-правового примусу, що застосовуються до організацій.

Тема 16. Адміністративні стягнення та їх види.

Система адміністративних стягнень. Мета, види стягнень. Попередження, штраф, позбавлення спеціального права, конфіскація предмета, оплатне вилучення предмета, виправні роботи, адміністративний арешт як адміністративні стягнення. Видворення за межі України. Позбавлення ліцензії.

Тема 17. Обставини, що пом'якшують адміністративну відповідальність. Обставини, що обтяжують адміністративну відповідальність.

Обставини, що пом'якшують або обтяжують адміністративну відповідальність відповідно до норм КпАП.

Тема 18. Строки накладання та виконання адміністративних стягнень.

Строки давності накладення, зняття та виконання адміністративних стягнень. Правила обчислення строків.

Тема 19. Поняття юридичного складу адміністративного правопорушення та його складові елементи.

Фактична підстава відповідальності. Адміністративне правопорушення. Поняття та ознаки адміністративного правопорушення. Об'єктивно-протиправні дії.

Поняття складу адміністративного проступку. Структура складу. Види складів. Види ознак складів. Об'єкт та предмет адміністративного проступку. Загальний, родовий, видовий та безпосередній об'єкти.

Об'єктивна сторона проступку. Ознаки діяння, способу, місця, часу, засобу його вчинення, іншої особи, співучасті, акту влади та ін. Суб'єкт адміністративного проступку. Загальний, спеціальний, особливий суб'єкти. Суб'єктивна сторона проступку. Особливості адміністративної вини. Ознака мети.

Відмінність адміністративного проступку від злочину та дисциплінарного проступку. Обставини, що виключають адміністративну відповідальність.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / За загальною редакцією О.М. Пасенюка. – К.: Істина, 2007.
2. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред.колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка». – 2007., Том 2. Особлива частина. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка». – 2007.
3. Адміністративне право України: Підручник для юрид. вузів і фак. (за ред. проф. Битяка Ю.П.). – К., 2005.
4. Административное право зарубежных стран: Учебник /Под ред. А.Н. Козырина и М.А. Шматовой. – М.: Спартак, 2003.
5. Адміністративне процесуальне (судове) право України: Підручник / За заг. ред. С.В. Ківалова. – Одеса: Юридична література, 2007.
6. Бандурка О.М, Тищенко М.М. Адміністративний процес: Підручник для вищих навчальних закладів. – К., 2001 (2002 р.).
7. Державне управління в Україні: Навчальний посібник / За заг.ред.докт.юрид.наук, проф. В.Б.Аверянова/. – К., 1999.
8. Колпаков В.К., Кузьменко О.В. Адміністративне право України. Підручник. –К., 2003 р.
9. Мартьянов І.В., Ткач Г.Й. Адміністративне право України (схеми): Навчальний посібник для студ.юр.фак-тів. – Л., 2000.
10. Перепелюк В.Г. Адміністративний процес. Загальна частина: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2003.
11. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту (За заг. ред. В.Б. Авер'янова). – К.: Наукова думка, 2007.
12. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: у двох книгах / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка / Книга друга: Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві. – К.: Конус-Ю, 2008.
13. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / За заг. ред. Тимощука В.П., Школика А.М. – К.: Конус-Ю, 2007.
14. Старилон Ю.Н. Курс общего административного права. В 3 т. – М.: Издво НОРМА, 2002.
15. Старилон Ю.Н. Службное право: Учебное пособие. - М.: БЕК, 1996.
16. Тихомиров Ю.А. Курс административного права и процесса. – М., 1998.
17. Школик А.М. Порівняльне адміністративне право: Навч. посібник для юридичних факультетів та факультетів міжнародних відносин. – Львів: ЗУКЦ, 2007.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Фахові вступні випробування для вступників передбачають усну співбесіду, яка дозволяє об'єктивно визначити їх рівень підготовки. За умови успішного проходження додаткового вступного випробування у формі усної співбесіди абітурієнти допускаються до подальших вступних випробувань.